

Kønsmarkører som strategier i studerendes positioneringskampe

AF GERD CHRISTENSEN

Kønnede konnotationer kan anvendes til at til- og fraskrive sig selv og andre legitimitet. Men hvilke markører knyttes til henholdsvis det kvindelige og det mandlige og med hvilken betydning, når universitetsstuderende skal positionere sig selv fordelagtigt med henblik på samarbejde i grupper?

I gennem de seneste 30-40 år har forholdet imellem køn og uddannelse været debatteret fra en række forskellige vinkler. Senest er det taget op af en gruppe forskere, der arbejder med udgangspunkt i den poststrukturalistiske og socialkonstruktionistiske tilgang, hvorunder også nærværende arbejde placerer sig. Disse arbejder udmærker sig ved undersøgelser af, hvordan køn italesættes, transformeres og på en mangfoldighed af måder kommer til at indgå i elevers og studerendes identitetsarbejde. Herigennem vises det, hvordan køn ikke består af to køn, men af mange, idet måderne at italesætte køn på afhænger af en række andre forhold som alder (Kofoed 2008: 62; Kofoed 2003; Bertelsen og Christensen 2007), etnicitet, 'lækkerhed' – eller mangel på samme (Staunæs 2004: 14) samt måder at forstå sig selv i relation til andre og til den mangfoldighed af kontekster og relationer, man som studerende pendler ind og ud af (Søndergaard 2000).

Analyserne i nærværende artikel er funderet på en tilsvarende analysestrategi, men adskiller sig fra ovenstående ved at fokusere på, hvordan studerende *anvender* køn og kønskonnotationer til at til- og fraskrive sig selv og medstuderende legitimitet. Analyserne er således foretaget med udgangspunkt i en undren over, hvordan køn i en række fortællinger fra studerende kom til at spille ikke bare en rolle i relation til sex og tilknytning/frastødning, men til stadighed blev knyttet til andre parametre, der kunne legitimere selektion og fravalg af samarbejde med medstuderende. På denne vis placerer nærværende analyser sig inden for en ramme, der har ligheder med Cathrine Hasses antropologiske undersøgelser af de studerendes måder at koble køn med pas-sendehed og upassendehed på fysikstudiet på Københavns Universitet (Hasse 2002: 113).

EMPIRI OG ANALYSESTRATEGI

Artiklen er baseret på en række analyser af empiri, der er indsamlet i forbindelse med et forskningsprojekt om projekt- og gruppearbejde på universitetsniveau. Den undersøgelse, som artiklen bygger på, er foretaget på Humanistisk Basisuddannelse (HUM-BAS) på Roskilde Universitetscenter (RUC) og på den daværende erhvervs-sproglige uddannelse SPRØK på Copenhagen Business School (CBS). Begge uddannelser er karakteristiske ved, at en væsentlig del af studiet udgøres af projektarbejde i grupper, og at majoriteten, hvilket vil sige mindst 70 %, af de studerende er kvinder.¹

Undersøgelsens forskningsspørgsmål relaterede sig til at undersøge de betydninger, som gruppearbejdet tilskrives af de studerende og de måder, hvorpå dette henholdsvis åbner og lukker muligheder for selvsamme studerende. Undersøgelsen var som udgangspunkt kvalitativ, og den anvendte analysestrategi funderet i det post-strukturalistiske og socialkonstruktionistiske paradigme. Med dette paradigme følger

en særlig interesse for sprog, fortællinger og relationer, idet man anskuer det relationelle forum som konstituerende for subjektet (Gergen 2006: 170; Gergen 2001: 84). Fortællinger opbygges med udgangspunkt i det, som Michel Foucault betegnede 'den diskursive formation', 'diskurs' eller 'diskursive praksisser'; de formationer der afgrænser det, der meningsfuldt kan siges:

De diskursive praksisser er kendetegnet ved afgrænsning af et genstandsområde, ved definition af et gyldigt perspektiv for erkendesubjektet, ved fastsættelse af normer for udarbejdelse af begreber og teorier. Enhver af disse praksisser forudsætter altså et spil af forskrifter, som regulerer udelukkelse og valg (Foucault 2001: 51).

Denne forståelse er i senere varianter af socialkonstruktionisme og poststrukturalisme omformuleret til en forståelse af, at individer ikke alene begrænses af, men også trækker på kulturelle fortællinger i deres selv-fremstilling. Bronwyn Davies anvender her betegnelsen 'storylines' (Davies 2000: 91), mens diskurspsykologerne Jonathan Potter og Margaret Wetherell anvender betegnelsen 'fortolkningsrepertoarer' (Wetherell og Potter 1992: 92) med henblik på at understrege, at der er tale om en proces, hvor individet er medkonstruerende for fortællingen.

Subjektivering er således ikke en restløs reproduktion af diskurs. Når der ikke er tale om restløse reproduktioner af diskurs, er det blandt andet, fordi fortællinger ikke kan anskues løsrevet fra praksis. Subjektiveringsarbejde er ikke gjort alene ved at 'fortælle sig selv', men igennem forhandlinger og relationelle praktiseringer af subjektivitet, ligesom de måder, hvorpå man praktiserer sig selv i relation til andre og til kontekstens øvrige parametre, betinger selvfortællingen. Med positioneringsbegrebet understreges dels relationen til praksis, dels det relationelle aspekt. Individernes positioneringer foregår således i de forskellige

praksisser, hvori de indgår, i en gensidig vekslende med omgivelserne i form af både de øvrige individer og de involverede artefakter. Positionering er et fundamentalt element i subjektiveringsprocessen og foregår i en vekslende mellem aktiv positionering, hvor individet positionerer sig selv, og passiv positionering, hvor individet positioneres af andre (Davies 2000: 91). Med positionering *gøres* subjektet i radikal forstand, og bliver til som et handlende og erkendende subjekt, hvis rationalitet begrundes og afgøres i relationerne til omverdenen frem for i et indre forhold i form af en essens. Positioneringsarbejdet foregår igennem identifikation af forskelle og ligheder, hvilket vil sige det, som Jacques Derrida betegner 'differansen'. Differansen er betegnelsen af det, der differentierer (Derrida 2002: 64). Analytisk kan dette begribes i relationen imellem nærvær og fravær eller imellem inklusion og eksklusion af praktikker og individer. Eksklusion nuanceres yderligere igennem inddragelse af begrebet abjektion, der definerer kategorien af abjektgjorte. Denne rummer de individer, der definerer grænserne for, hvad det vil sige at være et subjekt (Staunæs 2000: 67), eller med Judith Butlers ord: '[...] those who are not yet 'subjects', but who form the constitutive outside of the domain of subject' (Butler 1993: 3). Inklusion, eksklusion og abjektion anvendes som analytiske greb ud fra en forståelse af, at betingelsen for at 'høre til' er at blive defineret som forskellig fra det, der ikke hører til. I denne relation bringes de herskende normer for 'godt' og 'dårligt' i spil, ligesom de transformeres, og nye normer forhandles og etableres.

Det analytiske paradigme har haft betydning fra start til slut i nærværende undersøgelse. Indledningsvis blev empiriindsamlingen anlagt på en sådan måde, at den sigtede imod at indfange de studerendes forståelser igennem deres fortællinger om gruppearbejdet. Af samme årsag var interviews og observationer kun svagt strukturerede

og tematisk fokuserede. Dernæst er analyserne foretaget igennem en rekonstruktion af fortællingerne ud fra de studerendes relationelle positioneringsstrategier. Dette omfatter forholdet imellem inklusion, eksklusion og abjektion samt anvendelse og transformation af story-lines og fortællinger. Det betyder, at de studerendes fortællinger er rekonstrueret ud fra de måder, hvorpå der forhandles om, hvad der er passende og upassende i konteksten. Igen igennem dette arbejde eksponeredes blandt andet de måder, hvorpå køn nyttes til andre parametre som f.eks. personlige 'egenskaber', der har betydning for individernes relative status i konteksten. Artiklens eksempler er udvalgt ud fra, at de på den ene side behandler et tema, der er velkendt i konteksten og forekommer hyppigt i det empiriske materiale og på den anden side gør det på en måde, der illustrerer, hvordan det respektive tema får kønede og normative konnotationer i de studerendes fortællinger.

KONFLIKTER OG KVINDEGRÅD

Samtlige studerende og vejledere, der indgår i mit empiriske materiale, refererer til konflikter i projektgrupperne. At konflikter er et ofte forekommende problem i projektarbejdet fremgår tillige af undersøgelser og evalueringer, der er foretaget af de projektorienterede universiteter (f.eks. Hansen 1997; Keldorff 1996; Keldorff og Nibe 1999; Laursen 1994; Lejre og Murning 2004; Wahlgren 1977). Men til trods for, at konflikter er alment kendte, er de langt fra alment anerkendte. Ifølge RUCs gruppekonsulent, der står til rådighed for nødstedte grupper, er det således ikke sjældent, at grupperne lever med konflikterne, uden at de bliver italesat eller bearbejdet. Om end de italesættes som et alment problem, abjektgøres aktuelle konflikter med andre ord ofte.

Et af de åbenlyse tegn på konflikt kan være studerende, der brister i gråd. Halvde-

len af de studerende, jeg har talt med på HUM-BAS refererer til medstuderende, der bliver ulykkelige og græder i forbindelse med enten gruppedannelsen eller under projektgruppens arbejde. Ikke desto mindre er gråd ikke legitimt, hvilket dels kan tilskrives, at gråd er et åbenlyst tegn på, at der forekommer en konflikt, dels ses gråden som tegn på individuel følsomhed.

Af samme årsag er nedenstående eksempel fra det empiriske materiale interessant, fordi gråden her knyttes til kvindelighed som en delegitimerende markør. Når det er interessant, er det også, fordi der ikke eksisterer tilsvarende fortællinger, hvor gråd knyttes til mandlighed. Eksemplet er hentet fra et interview med en gruppe bestående af fem studerende, hvoraf Pernille er den eneste kvinde. Eksemplet giver samtidig indblik i, hvor hårde kampene om legitimitet i studiemiljøet kan være.

Forhandlingerne tog udgangspunkt i et af gruppemedlemmernes fortællinger om en tidligere projektgruppe, hvor "pigerne tudede [...] det var et tudeorgie hver gang altså ...[...]." Denne fortælling fik tilslutning fra de øvrige mandlige medlemmer, der alle kunne diske op med tilsvarende beretninger. Det hegemoni, der herigennem blev skabt, blev imidlertid udfordret af Pernille:

Ole: "Der er mange andre, der begynder at tude, hvis man er for hård og sådan noget." (let latter)

Pernille: "Ja, det glæder jeg mig meget til." (det tales i munden på hinanden)

Rune: "Var det det, du mente eller hvad tænkte du på?"

Pernille: "Nej nej, nej nej ehm, men altså det kan jo også ske."

Flere: "Ja, ork ja."

Pernille: "Altså, jeg vil sige vi blev, vi fik jo at vide af Torben, da vi skulle i gruppe med ham sidst, at han at grunden til han sagde øhh så meget, og var så længe om at formulere sig, det var, fordi han altid fik kvinderne til at tude i hans grupper."

Ole: "OK!"

(latter)

Pernille (hæver stemmen): "Altså, jeg havde det omvendt, jeg havde det sådan lidt ork – OK – kom med det, kom så, det vil jeg gerne se..."

(snak)

Pernille: "Det skete ikke!"

I uddraget forsøger Pernille personligt at undvige den potentielle positionering som 'svag' og 'tudende' og således som et upassende gruppemedlem, der ikke har forstået, at gråd og følsomhed er uacceptabelt i en (her mandligt domineret) akademisk kontekst. Dette ses af heftigheden, hvormed hun sætter sig til modværge og positionerer sig som 'sej sild', der kan klare mosten blandt 'drengene'. Hertil anvender hun blandt andet fortællingen om Torben i den tidligere gruppe: Hun har allerede været i gruppe med én, der kunne få kvinderne til at tude – og hun tudede ikke! Hun 'glæder' sig derimod til udfordringerne og til gruppens mandlige overvægt og direktehed. "OK – kom med det", drengene!

Gråd er med andre ord en markør for, hvordan man håndterer gruppediskussionerne og den akademiske kontekst. Den heftighed, hvormed Rune indgår i diskussionen, tyder imidlertid på, at der er mere på spil end Pernilles position i gruppen. En læsning kunne være, at Pernille med sin positionering som 'sej' og 'ligeværdig med drengene' etablerer en relativ forskydning af de mulige positioneringer i gruppen:

Rune: "Så man skal fælde nogen krokodilletårer i denne her gruppe?"

Pernille: "Krokodilletårer?"

Rune: "Det tror jeg ikke du skal forvente af os"

Pernille: "Nåååh nej... men øhh."

Rune: "Hvad forventer du her, hvad mener du ellers med det det tror jeg ikke helt jeg forstod, hvad..?"

Med sin indledende bemærkning markerer

Rune, at Pernille udfordrer ham helt fundamentalt: Med sin vægring af at identificere sig med de tudende kvinder, afviser hun at lukke kategorien af tudende om de kvindeligt markerede. I stedet åbner hun den og inviterer andre – og således også de mandligt markerede – inden for. Dette er et brud på den konsensus, der er etableret i den mandligt dominerede gruppe om, at ‘kvinder tuder’; en fortælling, som støtter sig til kulturelt bekendte storylines om kvinders følsomhed. Som kontrast er der ingen fortællinger om mandlige studerende, der tuder. Den mandligt tudende er med andre ord forvist til kategorien af abjektgjorte, hvilket her understreges af, at Rune anvender betegnelsen ‘krokodilletårer’, der henviser til falske tårer. Mænd, der græder rigtige tårer, er utænkelige.

DE UKONSTRUKTIVT SNAKSAGLIGE KVINDER

Ligesom gråden knyttes til kvindelighed som en markør for upassende, fortælles ‘snak’ frem som et kvindeligt fænomen. Også her knytter man an til en kulturel storyline om, at ‘kvinder snakker (for meget)’. Fortællingen reproduceres af såvel kvindeligt som af mandligt markerede studerende på begge uddannelser. Et markant eksempel på denne måde at knytte snakken til kvindelighed er her hentet i et interview med Pelle på SPRØK-uddannelsen, der anvender fortællingen som legitimering af, at han har fravalgt et egentligt – og fra studiets side påkrævet – gruppearbejde til fordel for kun at arbejde sammen med en enkelt (mandlig) medstuderende i det igangværende semester.

Pelle indleder sin beretning med en fortælling om, hvordan ‘han og hans kammerat’ året før havde været i gruppe med “fire veninder”, der snakkede gruppemøderne i stykker. Når de derimod “fik lov at sidde en og en, så kunne de faktisk være ret produktive”. Hermed konstruerer han de kvindeligt markerede medstuderende som user-

iøse i flok, men nuancerer samtidig sit syn på dem: Det er ikke det kvindelige som sådan, der var det upassende, men den måde, hvorpå de kvindelige medstuderende udfoldede deres venindeskab. Hermed etablerede de kvindelige studerende en gruppe-i-gruppen, som de to mandlige gruppemedlemmer var udelukkede fra. Pelle forklarede endvidere, hvordan snakken tog tid og fokus fra projektet. Samtidig er der tale om en bevægelse, hvor snakken gøres til et træk, der er knyttet til det kvindelige. I kontrast hertil, fremstiller Pelle således sig selv og det andet mandlige gruppe-medlem som seriøse projekt-arbejdere. Denne fremstilling henter næring igennem selve kontrasteringen til ‘veninderne’.

Imidlertid var det ikke kun snakken som form, der gav anledning til at rejse tvivl om de kvindeligt markerede studerendes legitimitet, men også dens indhold. Dette fremgår af fortællingen om et vendepunkt, da projektet var ca. halvvejs:

“Øhhh, og så skete der så det meget, meget forunderlige, at 2 af de 4 piger fik kærester på, og så gik deres aktiviteter i weekenderne bare fuldstændig ned, og så havde de bare mega meget tid til at skrive lige pludseligt, altså... og så, de sad... og så i stedet for at sidde og snakke om, øhhh, om scoringer og hvor mange, de havde kysset, så var det sådan noget med: ‘Arhh, og så her i weekenden og hygge og...’ og det kunne de tale højst 20 minutter eller sådan noget... og så: ‘Nå, skal vi komme – i gang?’ – Det havde jeg så ikke lige regnet med at høre fra dig af... Men altså, det er fint nok, altså, hvad det er... det... det er utroligt, så meget det ændrede lige pludseligt.”

Hermed knyttes den særlige form for useriøsitet, som ‘pigerne’ praktiserede, sammen med den indholdsmæssige dimension. Bevægelsen fra illegitim til legitim gik for de kvindelige gruppemedlemmers vedkommende via ændringer af fremstillingerne af deres fritidspraksis. Med ophør af den form

for fortællinger markerede de kvindelige studerende, at de indordnede sig og accepterede grænserne for, hvordan og hvad man legitimt kan tale om i academia. Som det gør sig gældende med gråden, stilles 'snak' i reel modsætning til akademisk seriøsitet. Gråd og snak er endvidere begge adfærd, der tager tid og vanskeliggør gruppernes arbejde. Når gråd og snakkesalighed knyttes til kvindelighed, betyder delegitimationen af det kvindelige i tilknytning til den studiemæssige kontekst, at der reelt stilles spørgsmålstegn ved, hvorvidt de kvindelige studerende er egnede til at indgå heri. Dette gøres, uden at de mandlige studerende åbenlyst hævder, at de kvindelige studerende skulle være mindre egnede. Men fortællingerne har ikke desto mindre den funktion, at der stilles tvivl – og det dette gøres på en måde, der forekommer reelt begrundet.

LEGEDRENGE OG MØDRENDE PIGER

Det er dog ikke kun de kvindeligt markerede studerende, der underkastes delegitimerende positioneringsstrategier. Dette gør sig ligeledes gældende for de mandligt markerede. En af de parametre, der blev anvendt til at skabe fortællinger om mandlige former for illegitime adfærd, var legen. På HUM-BAS (RUC) var legen repræsenteret ved et bordfodboldspil, der var opstillet i bunden af det store undervisningslokale. Her tog nogle af de mandlige studerende sig af og til en omgang fodbold, når der var pause i kursusundervisningen, eller når grupperne holdt pause i deres ofte lange arbejdsdage. Så blev der råbt og hujet. Af og til var der også kvindelige studerende til stede, men det var mest som tilskuere. Et par gange bemærkede jeg Carl som deltager, men uden at jeg hæftede mig særligt ved det. I et interview med Carls gruppe, der foruden Carl bestod af fire kvindelige medlemmer, blev Carls engagement i bordfodbolden imidlertid fremhævet:

Mette: "Man har set mange stå og spille bordfodbold i meget lang tid, når de... har sovet herude."

(de andre: "Ja")

Carl: "Men det sker jo så ikke i denne her gruppe."

Mette: "Nej..."

(høj latter)

Mette: "Carl spiller solo."

Den måde, hvorpå Mette her ironiserer over Carls tilknytning til bordfodbolden, henter tilslutning hos den resterende – og kvindeligt markerede – gruppe. Carl er som mandligt markeret her i mindretal og nøjes med at smile forlegent. Med Mettes fremstilling, og de øvrige gruppe-medlemmers anerkendelse heraf, udgrænses aktiviteten til periferien af, hvad der er legitimt. Bemærkning om at "Carl spiller solo" fortæller, at Carl er eneste repræsentant for 'legedrengene' i gruppen. Hverken Mette eller de øvrige kvindelige medlemmer har til hensigt at legitimere Carls praksis eller at henfalde til samme. I bemærkningen trækker Mette på et mor-barn repertoire, og positionerer sig som den mentalt og udviklingsmæssigt overlegne. Mettes "nej..." er således et moderligt overbærende nej, hvor der ses igennem fingre med Carls illegitime handlinger. Carl får tildelt positionen som det uansvarlige (lege-)barn.

Legens maskulint behæftede upassendehed, og den overbærende moderlige fremstilling fra de kvindeligt markerede gruppe-medlemmers side, blev ligeledes ekspliciteret i et interview med en gruppe på tre studerende, hvoraf Arne var det eneste mandligt markerede medlem. I nedenstående skaber Marie en fortælling om det upassende ved Arnes tidligere gruppe, der udelukkende bestod af mandlige medlemmer:

Marie: "[...] når vi mødes, så vi ikke bare mødes for at... (...)... – spille Playstation eller drikke bajere..."

G: "Mmm... – Gør I også det?"

Marie: "Ej – "

Arne: "Nej."

Marie: "Nej, ikke spille Playstation, ha, ha..."

Arne: "Ha, ha..."

Også her anvendes ironien til at understrege legens illegitimitet. Maries besked er klar: Når gruppen mødes, er det for at arbejde – hvis ikke er det for at hygge sig på en social måde, som når gruppen "[...] så laver vi noget mad sammen i aften, og så taler vi slet ikke projekt [...]". Når man leger, er man med andre ord ikke social.

Skal man forstå legens betydning, må den – som snakken og gråden – ses i relation til uddannelsens karakteristika. Derfor kan den med fordel anskues i relation til andre beskrivelser af leg i studiesammenhæng. Sådanne finder man blandt andet i Cathrine Hasses antropologiske undersøgelse af fysikstudiet på Københavns Universitet (Hasse 2002). Fysikstudiet adskiller sig på flere væsentlige punkter fra HUM-BAS og SPRØK. Mens begge disse uddannelser er karakteriserede ved overvægt af kvindelige studerende, er fysikstudiet karakteriseret ved en overvægt af mandlige. Og mens projektarbejde i grupper udgør et væsentligt element på både HUM-BAS og SPRØK, er fysikstudiet karakteriseret ved overvægt af individuelt arbejde.

Det er således interessant, at mens jeg har fundet, at legen anvendes til at stille tvivl ved (mandlige) studerendes legitimitet, har Hasse fundet, at legen var ubetinget legitimerende på fysikstudiet. Således beskriver Hasse, hvordan de mandlige fysikstuderende havde monopol på at tilegne sig fysikkens gåder ved bl.a. at jonglere med genstande i fysiklokalet og bruge fritiden i særligt indrettede rum i instituttets kældere, hvor tilsvarende øvelser var mulige (Hasse 2002: 209ff). Legen var her en legitim indgang til forståelser af faglige problematikker. Igennem legen knyttede de mandlige studerende et broderskab, der ikke umiddelbart var tilgængeligt for kvindelige studerende. Legen var social – men

kun for de, der mestrede koderne, og var inviteret indenfor i broderskabet.

En nærliggende forklaring på legens forskelligartede status kan være, at fysikstudiet er individualiseret, mens projektarbejdet på de to uddannelser, hvor min undersøgelse er udført, er gruppeorienteret. I den gruppebaserede kontekst bliver leg til en aktivitet, der stjæler tid og energi fra gruppen. I det tilfælde, at legen foregår uden for gruppen, som det gør sig gældende for Carl og bordfodbolden, brydes gruppens entitet på samme vis, som når 'pigerne snakker'. Endvidere har legen ingen synlig funktion i de her omtalte humanistisk-samfundsfaglige studier. Den kan således ikke umiddelbart – som de fysikstuderendes leg – bidrage med nye indsigter inden for fagligt relaterede områder.

Effekten er, at leg på HUM-BAS og SPRØK i stedet knyttes til en særlig form for umodenhed, dovenskab og asocial adfærd, der igennem fortællingerne bliver behæftet de mandlige studerende, og som sådan kommer til at klæbe til de mandligt markerede. Disse konnotationer er i modstrid med, hvad der kræves for at indgå i projektarbejdet, hvorfor de nemt kan rejse tvivl ved de mandlige studerendes kompetencer i retning af at mestre dette.

KØNNEDE LEDERROLLER

Ligesom der er væsentlige forskelle imellem de former for upassendehed, der tilskrives de kvindeligt og de mandligt markerede studerende, gælder det også imellem det, der betragtes som mulige og legitime kompetencer. Både de kvindelige og de mandlige studerende investerer således i at knytte særlige former for kompetencer til sig igennem særlige måder at forvalte deres køn på, og de kulturelle fortællinger, der knytter sig hertil. En af måderne er igennem at gøre – eller få tilskrevet – lederskab.

I sig selv er lederskab identificeret som et tema, der er vanskeligt for de studerende at håndtere i relation til projektarbejdet. Det-

te kan tilskrives en historisk forankret norm om, at projektgrupperne konstitueres som formelt lederløse grupper. Alle de studerende er i princippet lige, og forskelle er vanskelige at italesætte, fordi de uvægerligt vil henvise til kompetencemæssige forskelle, der kan udmunde i forskellige karakterer i projektarbejdet (Christensen 2006: 60; Lejre og Murning 2004: 60). Med lederskab etablerer man forskel. Lederen er 'den dygtigste'; den der har nogle kompetencer, som adskiller sig fra de øvrige.

Derfor er lederskab som udgangspunkt illegitimt. Konkret fremgår det igennem en påfaldende forskel mellem nærvær og fravær i de HUM-BAS-studerendes fortællinger, når de interviewes henholdsvis alene og i grupper. I mine interview med grupperne har det således ikke været et tema, der blev italesat frivilligt, og når jeg har spurgt til, hvorvidt der er en leder i gruppen, har man hårdnakket benægtet, at dette var tilfældet. I hovedparten af de individuelle interviews har det derimod været et forhold, som de studerende selv har italesat – oftest ved at tilskrive sig selv lederskabet i den nuværende og/eller tidligere grupper. Der eksisterer med andre ord et ambivalent forhold til lederskab: På den ene side er det illegitimt, på den anden side er det attraktivt, fordi lederen må være den mest kompetente.

På SPRØK (CBS) gjorde det tilsvarende sig gældende for de individuelle interviews, mens forholdet var knapt så tabuiseret i gruppeinterviewene. Her håndterede grupperne spørgsmålet om lederskab ved, at medlemmerne gensidigt tillagde hinanden forskellige 'lederroller'. Dermed kunne alle beskrives som ledere – bare på forskellige tidspunkter af projektarbejdet. Der var imidlertid markante forskelle i de former for lederroller, der blev de enkelte studerende til del; forskelle, som i et væsentligt omfang korrelerede med køn. I en gruppe etablerede man således en fortælling, hvor Rolf positionerede Line som "den, der kan det der med deadlines, noteapparat og sådan noget"; en positionering, som hun

bekræftede. I praksis agerede hun derefter ved under gruppemøderne at sidde med kalenderen og koordinere gruppens arbejde.

Denne måde at knytte sekretærfunktionerne til kvindelighed under betegnelsen af en særlig form for lederskab, blev gentaget senere i interviewet i Toms fortælling om en tidligere gruppe, hvor han delte 'lederposten' med Birgitte:

"[...] og hendes måde at være leder på, det var simpelthen bare at sige ...jamen vi skal mødes der og der, og vi skal gøre det og det... det var ikke hende, der kom med ideer eller teorier eller kunne få overblik ...[...] mens da jeg var leder [...] og samtidig så kan jeg ikke få mig selv til ...desværre at sige, nu må vi lige tage os sammen her... nu skal vi mødes der, og nu skal vi mødes der...".

Med Toms fortælling italesættes der en tydelig kvalitativ forskel på de strukturelle (kvindelige) lederfunktioner og det 'kreative lederskab', som han tilskrev sig selv, og som igennem den relationelle positionering fremstillede Tom som 'gruppens hjerne'.

Alt afhængig af, hvordan lederrollen forvaltes, er den behæftet med potentielt tab af legitimitet. Således forklarer de studerende, hvordan man aldrig ville acceptere gruppemedlemmer, der sagde 'NU ER DET MIG, DER BESTEMMER'. Samtidig rummer studiemiljøerne en del fortællinger om 'alfa-hanner', der vil bestemme. 'Alfa-hanner' er en eksplicit kønnet betegnelse, der leder tanker hen på primater og hanaber, der tilraner sig magten igennem primitiv adfærd. I en kontekst, hvor man arbejder ud fra idealer om lighed, konsensus og forhandlingsvilje, er hanabe-adfærd særdeles upassende. Begrebets kønnetthed indikerer en sandsynlighed for, at mandligt markerede gruppemedlemmer i større udstrækning hverves til denne kategori end kvindeligt markerede. Et tilsvarende begreb, f.eks. 'alfa-hunner', anvendes således ikke om kvindeligt markerede stude-

rende, der gør lederskab. Den strukturelle leder er ikke truende.

KONKLUDERENDE BETRAGTNINGER

I de læsninger, der her er foretaget, vises det, hvordan de studerende trækker på kulturelle storylines om forholdet mellem adfærd, 'egenskaber' og køn, når de til- og fraskriver sig selv og hinanden legitimitet. Koblet til *akademia* identificeres disse i relation til, hvad der her genkendes som henholdsvis passende og upassende adfærd. Yderligere knyttes køns-kategorien således her til kategorien 'studerende' og i dette tilfælde studerende i en institutionel kontekst, hvor projektarbejde i grupper udgør et væsentligt element. Som studerende i denne kontekst skal man både leve op til nogle akademisk definerede (faglige) krav, og til kravene som deltager i grupperne, hvilket vil sige nogle sociale og samarbejds-mæssige krav. I nærværende analyser har jeg set helt bort fra institutionernes formelle krav og alene beskæftiget mig med dem, der italesættes af de studerende.

Som det fremgår af analyserne, er det muligt at identificere 'snak' og 'gråd' samt 'strukturel ledelse', som markører, der knyttes til de kvindeligt markerede studerende. Mens førstnævnte adfærdsformer beskrives som problematiske for så vidt som det tager tid og koncentration fra projektarbejdet, underkendes sidstnævnte som mindre værd end de ledelsesformer, der tilskrives de mandligt markerede studerende. Fortællingerne bidrager således ikke kun til at bekræfte storylines om, at kvinder snakker, er (over-)følsomme, men gode sekretærer, men også til stille tvivl ved de kvindelige studerendes egnethed til at indgå i den akademiske kontekst.

I og med, at mænd og kvinder i de traditionelle repertoarer fremstilles som to forskellige kategorier, der ofte betragtes som i det væsentlige i besiddelse af forskellige og dikotome egenskaber, kan tvivlen ved de kvindelige studerendes egnethed helt uden

videre være medvirkende til at stille de mandlige studerende i et bedre lys. Når der ydes en indsats for at lukke køns-kategorien om bestemte karakteristika, kan dette ses som et led i denne kamp for legitimitet qua køn.

Når jeg kan identificere, at de mandlige studerende yder en indsats for at fremstå som de legitime deltagere i *akademia*, er det dog langt fra ensbetydende med, at kvindelige studerende kan identificeres som marginaliserede, sådan som blandt andet Karen Borgnakke beskriver det fra 1970'erne og 80'erne (Borgnakke 1996 bd. 1: 178ff). Som det fremgår, figurerer der tilsvarende fortællinger om maskulint behæftet illegitimitet i form af umodenhed, dovenskab og dominans. Som det gør sig gældende med fortællingerne om de kvindelige former for illegitim adfærd kan disse ses som elementer i den fortløbende diskussion af normer for adfærd i gruppearbejdet.

Ud over den individuelle og indbyrdes positionering blandt de studerende har fortællingerne således den funktion, at det bliver muligt fortløbende at diskutere, hvad der er legitim og illegitim adfærd i gruppearbejdet. På denne vis indgår fortællingerne som et væsentligt led i konstruktion og rekonstruktion af normerne i studiemiljøerne. Herigennem får fortællingerne endvidere den funktion, at afvisning af bestemte medstuderende i gruppedannelsen eller eksklusion fra grupperne, helt i modstrid med uddannelsesstedernes eksplicite intentioner, kan legitimeres. De mandlige studerende vil – måske endog uden yderligere argumentation – kunne afvises med henvisning til dovenskab eller dominans og de kvindelige med henvisning til snakkesalighed og overfølsomhed. Begrundelserne vil være genkendelige i konteksten.

NOTE

1. Undersøgelsen er kvalitativ og omfatter interviews med 25 studerende nogle i grupper, andre individuelt, 5 individuelle interviews med vejledere, hvoraf de to ligeledes fungerede som studieleder/huskoordinator samt med den pædagogiske konsulent på RUC. Alle er anonymiserede. Dertil kommer observationer af to gruppers arbejde igennem et semester samt af en 'gruppedannelsesproces' på HUM-BAS (4 dage á 6 timer), kvalitative spørgeskemaer omdelt til de studerende i forbindelse hermed (62 besvarelser) samt tekster af forskellig art fra studieordninger og rus-bøger til anvisninger i projektarbejde fra HUM-BAS og SPRØK.

LITTERATUR

- Bertelsen, Eva og Gerd Christensen (2007): 'Køn og alder som skæbnefællesskaber', i: *Klassisk og moderne pædagogisk teori*, Hans Reitzels Forlag, København.
- Borgnakke, Karen (1996): *Pædagogisk feltforskning og procesanalytisk kortlægning – en forskningsberetning* (Bd. 1 & 2). Thesis, Danmarks Universitetsforlag, København.
- Butler, Judith (1993): *Bodies that Matter*, Routledge, New York.
- Christensen, Gerd (2006): 'Projekt-pædagogik og samarbejdskompetencer – er der en sammenhæng?', i: *Universitetspædagogisk Tidsskrift*. 2/2006, Syddansk Universitetsforlag, Odense. pp. 58-62.
- Davies, Bronwyn (2000): *A Body of Writing*, Alta Mira Press, Walnut Creek.
- Derrida, Jacques (2002): *Différence*, DET lille FORLAG, Frederiksberg.
- Foucault, Michel (2001): 'Forelæsningsrapport: Viljen til viden', i: *Talens forfatning*, Hans Reitzels Forlag, København.
- Gergen, Kenneth J. (2006): *Det mættede selv. Identitetsdilemmaer i nutiden*, Dansk Psykologisk Forlag, Virum.
- Hansen, Else (1997): *En koral i tidens strøm*. Ph.d. afhandling, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Hasse, Cathrine (2002): *Kultur i bevægelse. Fra deltagerobservation til kulturanalyse – i det fysiske rum*, Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Keldorff, Søren (1996): *Tæt på en gruppe. En projektgruppes besvær og succes*, Édition Edupax, Aalborg

- Keldorff, Søren og Mads Nibe (1999): *Når krage ikke søger mage. Et gruppepsykologisk eksperiment*, Édition Edupax, Aalborg.
- Kofoed, Jette (2003): *Elevpli. Inklusion-eksklusionsprocesser blandt børn i skolen*. Ph.d. afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitet, København.
- Kofoed, Jette (2008): 'Mangfoldige køn' I: *Flere end to slags børn – en rapport om køn og ligestilling i børnehaven*. Learning Lab Denmark. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Århus Universitet, København.
- Laursen, Erik (1994): *Problembaseret Projektarbejde*. Evaluering af den samfundsvidenskabelige basisuddannelse, 3. Delrapport. Institut for Sociale Forhold & Organisation. AAU, Aalborg.
- Lejre, Thomas og Susanne Murning (2004): *Undersøgelse af karaktergivningens betydning for projektarbejdet på Humbas*, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Simonsen, Birgitte og Lars Ulriksen (1998): *Universitetsstudier i krise*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Staunæs, Dorte (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*, Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Søndergaard, Dorte Marie (2000): *Tegnet på kroppen – Køn: Koder og konstruktioner blandt unge voksne i academia*, Museum Tusulanums Forlag, København.
- Wahlgren, Bjarne (1977): *Studiefraval. En undersøgelse af omfang og mulige årsager til studieophør på Roskilde Universitetscenters basisuddannelser*. RUC: Institut for socialisation, sprogbrug og videnskab, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Wetherell, Margaret and Jonathan Potter (1992): *Mapping the language of racism*, Columbia University Press, New York.

SUMMARY

Gender markings as strategies in the students struggle for positioning. *References to sex and gender can be employed in order to distribute legitimacy among participants in various situations. Through analyses of four stories, this article shows how this can be practiced among university students at project-oriented educations. On the one hand, the female students are referred to as talkative and often bursting into tears. Both conducts are considered as problematic*

in the project groups because they take time and focus from the work on the project.

Thus, the consequence of the stories is a devaluation of the female students. The male students are on the other hand told as either poor group workers because of their preferences for playing or are having to navigate between the attractiveness of being the group leader and the illegitimate position of dominating their fellow students in the group. The

conclusion of the analyses states that the stories are not only told in order to distribute legitimacy among the students, but are negotiations and reformulations of the norms of the contexts.

Gerd Christensen, lektor
Afdelingen for Pædagogik,
Institut for Medier, Erkendelse og Formidling
Københavns Universitet